

H. Ekrem Cunedioğlu¹
Kalkınma Programı Direktörü

Sercan Sevgili²
Politika Analisti

TÜRKİYE’NİN YOKSULLUK TABLOSUNDA KİRA ETKİSİ

DEĞERLENDİRME NOTU

“Yoksulluk, yapabilirlikler alanında mutlak bir kavramdır, ancak mallar ya da mal özellikleri alanında çoğu zaman göreceli bir biçim alır.”

Amartya Sen (1983)

Türkiye’de yoksulluk tartışması büyük ölçüde TÜİK’in her yıl açıkladığı göreceli yoksulluk oranı üzerinden yürümektedir. Bu orana (resmî oran) göre, 2025’te nüfusun yüzde 20,6’sı yoksuldur. Göreceli yoksulluk, geliri toplumun tipik gelirinden belirli bir ölçüde geride kalanları saymaktadır. TÜİK bu eşiği, nüfusu gelire göre tam ortadan ikiye bölen medyan gelirin yüzde 60’ı olarak almaktadır. Resmî oran 2014-2025 döneminde yüzde 20,1 ile yüzde 21,9 arasında kalmıştır.

Resmî oran, kendi evinde oturan ya da kira ödemedi başkasına ait bir konutta oturan hanelerin oturdukları evin kira değerini de gelir olarak saymaktadır. Bu değere kira karşılığı denmektedir (TÜİK mikro verisinde izafi kira). Kira karşılığı, bu hanelerin ödemediği kiranın parasal değeridir ve hanenin eline geçen bir para değildir. Bu bileşen gelirden çıkarıldığında 2025’te yoksulluk oranı yüzde 23,2’ye yükselmektedir. Bu oran, Eurostat’ın aynı ankete dayanarak Türkiye için yayımladığı yüzde 23,4’lük orana çok yakındır, çünkü Eurostat temel yoksulluk oranını kira karşılığı olmadan hesaplamaktadır.

İki oran arasındaki net fark 2,1 milyon kişiye karşılık gelmektedir. Fark 2025’te 2014-2021 döneminin en yüksek değerinin neredeyse iki katına çıkmıştır. Açılma, yeni kiracıların ödediği kiraların hane gelirinden hızlı arttığı dönemin ardından 2024 ve 2025 anketlerinde gerçekleşmiştir. Kira karşılığı gerçek bir refah unsurudur, ancak nakde dönüşmemekte ve gıda ya da fatura için harcanmamaktadır. Kiraların hızla arttığı

¹ <https://www.tepav.org.tr/ekibimiz/s/1459>

² <https://www.tepav.org.tr/ekibimiz/s/1461>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarlarına aittir. TEPAV’ın resmî görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

bir dönemde resmî oranın tek başına okunması, ödenmeyen kiranın değeri sayesinde yoksul sayılmayan ve giderek artan kısmı yaşlı olan bir kesimi görünmez kılmaktadır.

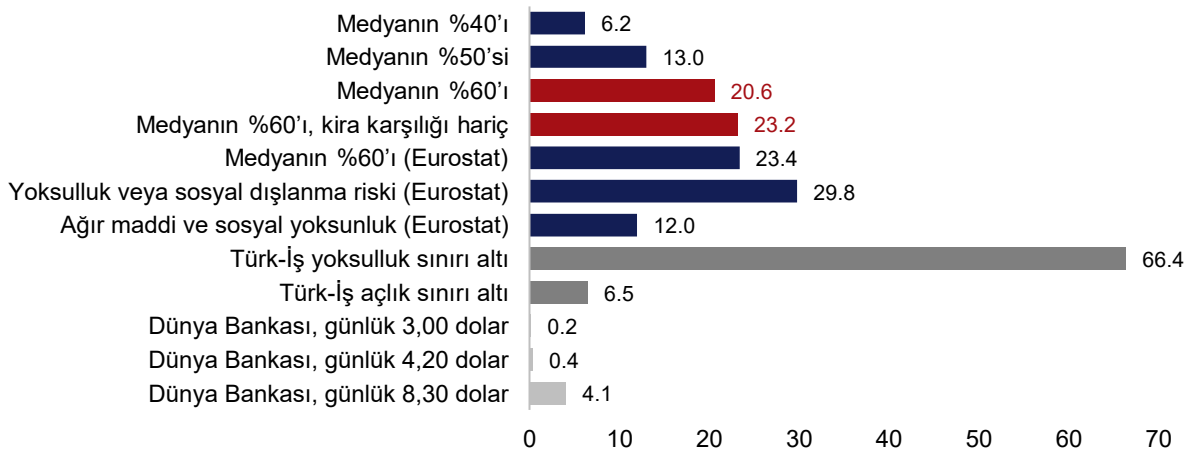
Bu not, yoksulluğun ölçümüyle ilgili dört soruya odaklanmaktadır. Notun birinci bölümünde, yoksulluk oranının kullanılan ölçüye göre neden bu kadar değiştiği ve bölgeler arasındaki karşılaştırmanın seçilen göstergelere göre nasıl farklılaştığı incelenmektedir. İkinci bölümde, kira karşılığının yoksulluk ölçümüne etkisi konut sahipliği durumuna ve yaşa göre ayrıştırılmaktadır. Üçüncü bölümde, reel değeri sabit tutulan bir eşikle yoksulluğun 2014'ten bu yana ne ölçüde azaldığı gösterilmektedir. Dördüncü bölümde, enflasyonun dar gelirli haneleri ve kiracıları hangi yıllarda ve hangi kalemler üzerinden resmî enflasyondan daha ağır etkilediği ve bunun yoksulluk ölçümüne yansımaları ele alınmaktadır. Son bölümde ise resmî istatistiklere ve sosyal ödemelere ilişkin öneriler yer almaktadır.

1. YOKSULLUK ORANI ÖLÇÜYE GÖRE NEDEN BU KADAR DEĞİŞİYOR?

Yoksulluğu ölçmenin tek bir yolu yoktur ve her ölçü farklı bir soruya cevap vermektedir. Ölçüler, eşiklerin nasıl belirlendiğine göre iki gruba ayrılmaktadır. Mutlak yoksulluk, reel değeri sabit tutulan bir eşikle ölçülmekte ve alım gücündeki değişime doğrudan tepki vermektedir. Bu eşik asgari bir yaşam standardının maliyetine dayanabileceği gibi, belirli bir yılın eşiklerinin sonraki yıllarda yalnız fiyat artışlarıyla güncellenmesiyle de kurulabilmektedir. Tüketime dayalı mutlak yoksulluk, gelirden daha istikrarlı bir refah göstergesi olan hane tüketimini temel almaktadır. Göreli yoksulluk ise yoksulların toplumun geri kalanından ne kadar geride kaldığını ölçtüğü için bütün gelirler aynı oranda arttığında değişmemektedir. Avrupa'da ve Türkiye'de göreli yoksulluğun standart eşik, hane büyüklüğüne göre düzeltilmiş gelirin (eşdeğer gelir) medyanının yüzde 60'ıdır.

Türkiye'de yoksulluk oranı, kullanılan ölçüye göre yüzde birin altından yüzde altmışın üzerine kadar değişmektedir (Şekil 1.1). Resmî oran, kira karşılığı hariç oran ve Eurostat'ın oranı yelpazenin ortasında birbirine yakın durmaktadır. Yelpazenin alt ucunda Dünya Bankası'nın ülkeler arası karşılaştırma için kullandığı eşikler yer almaktadır. Bankanın üç eşiklerinden en yükseği olan ve üst orta gelirli ülkeler için kullanılan günlük 8,30 dolarlık eşik göre bile Türkiye'de yoksulluk oranı yüzde 4,1'dir. Üst uçta ise Türk-İş'in yoksulluk sınırı bulunmaktadır. Dört kişilik aile için açıklanan bu sınırın altında kalan nüfusun payı yüzde 66,4'tür.

Şekil 1.1. Farklı ölçülerle yoksulluk oranı, son yayımlanan yıllar (%)

Kaynak: TÜİK GYKA mikro verisi, Eurostat, Türk-İş, Dünya Bankası PIP, TEPAV hesaplamaları. Not: GYKA ölçüleri 2025 anketine (gelir yılı 2024), Eurostat oranları 2025 yılına, Dünya Bankası oranları PIP 2023 yılına aittir.

Dünya Bankası eşikleri 2021 satın alma gücü paritesiyle kişi başı günlük tutardır. Türk-İş sınırları gelir yılı 2024 aylık ortalamasıdır ve dört kişilik aileye göre eşdeğer gelire 2,3 ile bölünerek çevrilmiştir.

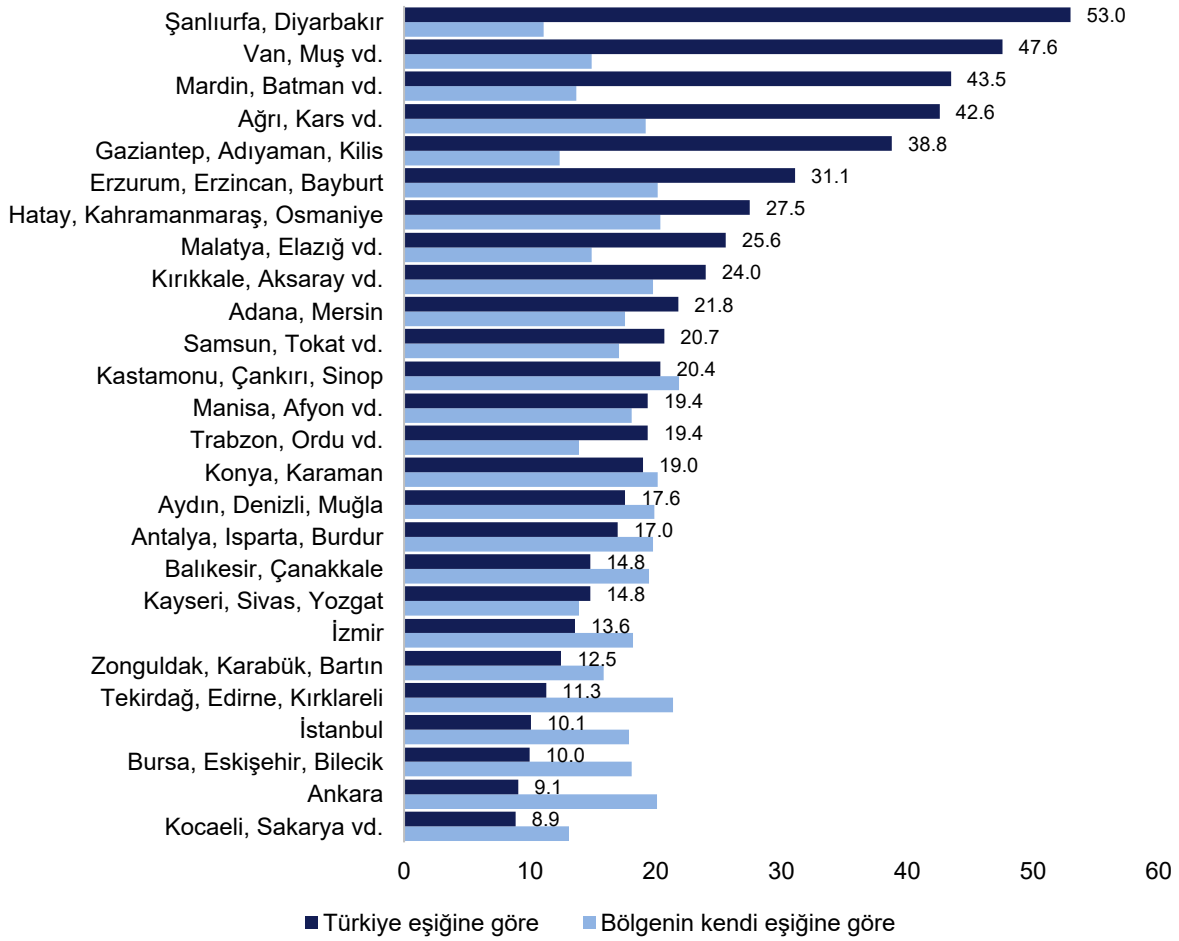
Bu dağınıklık, ölçülerden birinin yanlış olduğunu göstermemektedir. Türk-İş sınırı, sağlıklı beslenme ve diğer zorunlu harcamalar için gereken aylık tutarı göstermektedir. Bu sınır 2024'te dört kişilik aile için aylık 60.854 TL'dir. Resmî tanımla yoksulluk eşiği ise aynı yıl tek kişilik bir hane için aylık 12.058 TL, iki yetişkin ve 14 yaş altı iki çocuktan oluşan bir hane için aylık 25.321 TL'dir. Türk-İş sınırı eşdeğer gelire çevrildiğinde medyan gelirin yüzde 132'sine denk gelmektedir. Sınır medyan gelirin üstünde olduğu için nüfusun yarısından fazlasının bu sınırın altında kalması, tanım gereğidir. Bu sınır, bir yaşam maliyeti ölçüsü olarak değerlendirilmelidir. Dünya Bankası'nın eşikleri ise ülkeler arası karşılaştırma için tasarlanmıştır. Alt iki eşik Türkiye'nin gelir düzeyinde yoksulluğu neredeyse sıfır göstermektedir.³

Ölçü seçiminin sonucu belirlediği alanlardan biri de bölgesel yoksulluktur. Kullanılan göstergelere göre aynı bölge, yoksulluk oranının hem en düşük hem de en yüksek olduğu bölge olabilmektedir. TÜİK, bölgesel sonuçları birden fazla göstergeyle yayımlamaktadır ve her gösterge farklı bir politika ihtiyacına işaret etmektedir. Her bölgenin kendi medyan gelirine göre belirlenen eşikle hesaplanan bölgesel yoksulluk oranı, bölge içindeki eşitsizliği ölçmektedir. Türkiye geneli için hesaplanan eşiğe (Türkiye eşiği) göre yayımlanan yoksul sayıları ise bölgeler arasındaki refah farkını göstermekte ve kamu kaynaklarının bölgeler arasında dağıtımı için daha doğrudan bir dayanak sunmaktadır. TÜİK bu sayıları bölgeler arasındaki fiyat düzeyi farklarını hesaba katarak ve katmadan ayrı ayrı vermektedir.

Bu göstergeler aynı bölge için birbirinden çok farklı bir tablo ortaya koymaktadır (Şekil 1.2). Medyan geliri en düşük bölge olan Şanlıurfa ve Diyarbakır bölgesi, kendi eşiğiyle 2025'te yüzde 11,1 ile 26 bölgenin en düşük oranına sahiptir. TÜİK'in Türkiye eşiğine göre yayımladığı yoksul sayısı bölge nüfusuna oranlandığında ise, bölgeler arası fiyat düzeyi farkları hesaba katılsa bile, oran aynı bölgede yüzde 53 ile 26 bölgenin en yükseğidir.⁴ TÜİK'in bölgelere göre yayımladığı bir diğer gösterge olan yoksulluk veya sosyal dışlanma riski oranı, gelir yoksulluğunu ağır maddi ve sosyal yoksunluk ve hanedeki çok düşük çalışma yoğunluğuyla birlikte ele almaktadır. Bu oran da Şanlıurfa ve Diyarbakır bölgesinde yüzde 66,3 ile 26 bölgenin en yükseğidir. Sıralama gelir düzeyi yüksek bölgelerde tersine dönmektedir. İstanbul'da oran kendi eşiğiyle yüzde 17,9, Türkiye eşiğiyle yüzde 10,1'dir.

³ Türk-İş sınırı yetişkin bir erkek, yetişkin bir kadın, 15-19 yaşında ve 4-6 yaşında birer çocuktan oluşan aile için hesaplanmaktadır. Bu ailenin OECD'nin değiştirilmiş ölçeğine göre eşdeğer büyüklüğü 2,3'tür. Türk-İş aylık sınırının altında kalan nüfus yüzde 6,5'tir. GYKA gelirindeki 2023 gelir yılı artışı, Dünya Bankası'nın Yoksulluk ve Eşitsizlik Platformu'nun (PIP) Türkiye serisine de yansımaktadır. Ortalama günlük gelir 2022'de 28,9 dolardan 2023'te 39,4 dolara yükselmiş, 8,30 dolarlık eşiğin altındaki nüfus yüzde 10,8'den yüzde 4,1'e inmiştir.

⁴ Bölge nüfusu, bölgenin kendi eşiğine göre yayımlanan yoksul sayısı ve oranından türetilmiştir. Fiyat düzeyi farkları hesaba katılmadan oran Şanlıurfa ve Diyarbakır bölgesinde yüzde 58, İstanbul'da yüzde 7,7'dir. Güneydoğu Anadolu'daki yoksul sayısı üç İBBS-2 bölgesinin sayılarının toplamıdır.

Şekil 1.2. Türkiye eşiğine ve bölgenin kendi eşiğine göre bölgesel yoksulluk oranı, İBBS-2, 2025 (%)

Kaynak: TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması bölgesel sonuçları, TEPAV hesaplamaları. Not: Eşik medyan gelirin yüzde 60'ıdır. Türkiye eşiğine göre oran, TÜİK'in bölgeler arası fiyat farklarıyla (satın alma gücü paritesi) düzeltilmiş gelirle Türkiye eşiğine göre yayımladığı yoksul sayısının bölge nüfusuna bölünmesiyle bulunmuştur. Üçten fazla il içeren bölgelerde ilk iki il yazılmıştır.

Fiyat düzeyi farkları hesaba katılarak Türkiye eşiğine göre tanımlanmış yoksulların yüzde 26'sı, 4,3 milyon kişi, Güneydoğu Anadolu'da yaşamaktadır. Bölgelerin kendi eşiğine dayalı oranlar bölgeler arası karşılaştırmada tek başına kullanıldığında, kaynakların bölgeler arasında dağıtımına ilişkin tartışma yanıltıcı bir zemine oturabilmektedir.

2. KİRA KARŞILIĞI ÇIKARILINCA YOKSULLUK ORANI NEDEN YÜKSELİYOR?

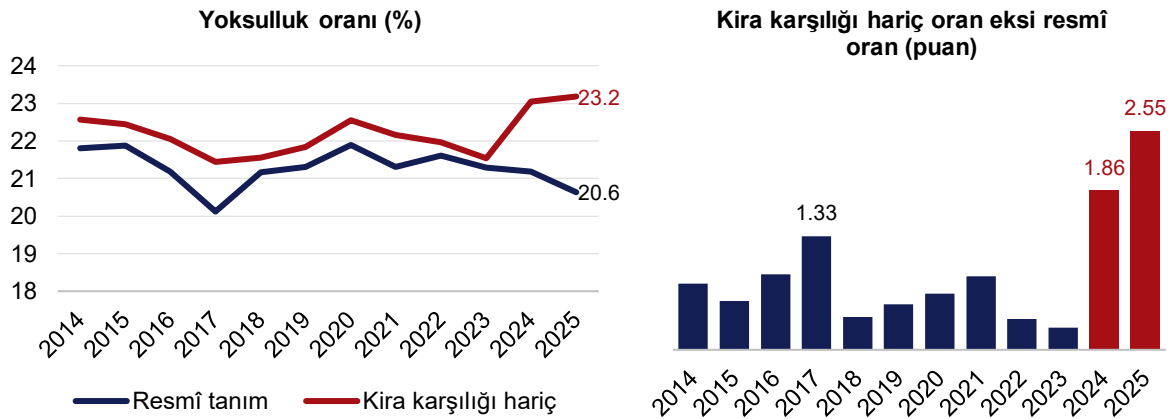
TÜİK ile Eurostat oranları arasındaki farkın neredeyse tamamı kira karşılığından gelmektedir (Tablo 2.1). Kira karşılığının gelire eklenmesi kavramsal olarak savunulabilir bir tercihtir (Frick ve Grabka, 2003). Ancak bu bileşenin değeri, konut piyasasındaki fiyat hareketlerine bağlı olarak konut sahibinin hiçbir eylemi olmadan değişmektedir.

Tablo 2.1. Resmî oran, kira karşılığı hariç oran ve Eurostat oranı (medyanın %60'ı, %)

	2014	2018	2021	2024	2025
Resmî oran (TÜİK)	21,8	21,2	21,3	21,2	20,6
Kira karşılığı hariç oran	22,6	21,6	22,2	23,0	23,2
Eurostat oranı	23,0	22,2	22,4	22,2	23,4

Kaynak: TÜİK GYKA kesit mikro verisi, Eurostat (ilc_li02), TEPAV hesaplamaları. Not: Aynı gelirlerin çıkarılması ve eşdeğerlik ölçeğinde yaşın görüşme tarihine göre alınması farkı puanın birkaç onda biri kadar değiştirmektedir. Yıllar anket yılıdır.

Kira karşılığı, yoksulluk eşiğinin yakınındaki ev sahiplerinin ve kira ödemeyen hanelerin ölçülen gelirini artırarak onları eşiğin üstüne taşımaktadır. Resmî oran ile kira karşılığı hariç oran arasındaki fark 2014-2021 döneminde 0,38 ile 1,33 puan arasında kalmış, 2025'te 2,55 puana çıkmıştır (Şekil 2.1).

Şekil 2.1. İki gelir tanımıyla yoksulluk oranı ve aradaki fark, 2014-2025

Kaynak: TÜİK GYKA kesit mikro verisi, TEPAV hesaplamaları. Not: Eşik medyanın yüzde 60'ıdır. Yıllar anket yılıdır.

Son yılların karşılaştırmasında 2019 anketi esas alınmıştır, çünkü bu anket saha çalışması COVID-19 pandemisinden önce tamamlanan son ankettir. 2022 ve 2023 anketlerinde ev sahiplerinin kira karşılığı, kiracıların ödediği kiralara göre diğer yıllardan belirgin biçimde düşük kaldığı için bu iki yıl başlangıç yılı olarak kullanılmamıştır.⁵ 2019'dan 2025'e resmî oran 0,68 puan düşerken kira karşılığı hariç oran 1,34 puan artmış, aradaki fark 2,02 puan açılmıştır.⁶ Farktaki bu artış, 2014-2021 döneminin hangi yılıyla karşılaştırılırsa karşılaştırılsın istatistiksel olarak anlamlıdır.⁷

Farkın açılması, konut kiralardaki hızlı artışla aynı döneme denk gelmektedir. TCMB'nin yeni kiracı kira endeksinin yıllık ortalaması, serinin başladığı 2018'den 2024'e 13,8 katına çıkmıştır.

⁵ Ev sahiplerinin medyan kira karşılığının kiracıların medyan yıllık kirasına oranı 2014-2021 anketlerinde 0,65 ile 0,70 arasında, 2022'de 0,52, 2023'te 0,57, 2024 ve 2025'te 0,66'dır. İki tanım arasındaki fark 2022'de 0,36, 2023'te 0,26 puandır.

⁶ Standart hatalar, haneler yeniden örneklenerek (hane kümeli önyükleme) ve yoksulluk eşiği her tekrarda yeniden hesaplanarak bulunmuştur. 2019-2025 değişiminin standart hatası resmî oran için 0,50, kira karşılığı hariç oran için 0,52, fark için 0,33 puandır. Medyanın yüzde 50'si eşiğinde de iki tanım arasındaki fark aynı dönemde 0,50 puandan 2,26 puana açılmıştır.

⁷ Tanım farkındaki artış 2014-2021 yıllarından 2025'e 1,22 ile 2,16 puan, t değeri 3,8 ile 6,5 arasındadır. Kira karşılığı hariç orandaki artış 2016-2019 ve 2021 yıllarına göre anlamlı, 2014, 2015 ve 2020 yıllarına göre anlamlı değildir. Resmî oran 2014, 2015 ve 2020 yıllarına göre anlamlı biçimde düşmüş, diğer yıllara göre anlamlı bir değişim göstermemiştir.

GYKA'da ortalama hane geliri aynı gelir yıllarında 11,1 katına çıkmıştır. Kira karşılığı en düşük gelirli hanelerin ölçülen gelirinde de giderek büyüyen bir yer tutmaktadır. Gelire göre en alttaki yüzde 20'de kira karşılığının gelirdeki payı yüzde 10,4'ten yüzde 14,3'e çıkmıştır.⁸

2025'te nüfusun yüzde 57,1'i oturduğu konutun sahibidir, yüzde 27'si kirada oturmaktadır. Yüzde 15'i ise kendi konutunda oturmadığı hâlde kira ödememektedir (kira ödemeyenler). Fark artışının tamamı iki gruptan, ev sahiplerinden ve kira ödemeyenlerden gelmiş, kiracılar ise farkı daraltmıştır (Tablo 2.2).⁹ Ev sahiplerinde kira karşılığı hariç oran anlamlı biçimde yükselirken resmî oran anlamlı bir değişim göstermemiştir. Kira ödemeyenlerde ise resmî oran anlamlı biçimde düşmüş, kira karşılığı hariç oran değişmemiştir.

Tablo 2.2. Konut durumuna göre yoksulluk oranı ve iki oran arasındaki farkın artışına katkı

Konut durumu	Nüfustaki payı, 2025 (%)	Resmî oran (%)		Kira karşılığı hariç oran (%)		İki oran arasındaki farkın 2019-2025 artışına katkısı (puan)
		2019	2025	2019	2025	
Ev sahibi	57,1	18,6	17,6	20,3	22,9	2,06
Kira ödemeyen	15,0	27,3	23,8	31,2	30,7	0,49
Kiracı	27,0	25,2	25,9	21,3	20,2	-0,54
Toplam	100,0	21,3	20,6	21,8	23,2	2,02

Kaynak: TÜİK GYKA kesit mikro verisi, TEPAV hesaplamaları. Not: Eşik medyanın yüzde 60'ıdır. Toplam, nüfusun yüzde 0,8'ini oluşturan lojmanda oturanları da içermektedir. Lojmanda oturanlara kira karşılığı yazılmamakta, konutun değeri aynı ücret geliri olarak gelire girmektedir. Eksi katkı farkı daraltmaktadır. Katkıların toplamı farkın artışına eşittir. Yıllar anket yılıdır.

Kiracıların farkı daraltmasının nedeni eşikteki değişimdir. Kira karşılığı gelirden çıkarıldığında kiracıların geliri neredeyse hiç değişmemektedir, çünkü kiracıların gelirinde bu bileşen yok denecek kadar azdır. Buna karşılık ev sahiplerinin geliri düştüğü için medyan gelir ve onunla birlikte yoksulluk eşiği de düşmektedir. Kira karşılığı hariç tanımın eşiği resmî tanımın eşiğinden 2019'da yüzde 9,1, 2025'te yüzde 11,1 düşüktür. Geliri değişmeyen kiracıların bir kısmı bu daha düşük eşiğin üstünde kalmaktadır. İki eşik arasındaki fark açıldıkça bu kesim büyümüştür.¹⁰ 2025'te 1,4 milyon kişi yalnız resmî tanımla yoksul sayılmaktadır ve bu kişilerin yüzde 95,6'sı kiracıdır.

Kira karşılığı, yoksulluk ölçümünü böylece iki yönde etkilemektedir. Bir yandan, 2025'te nüfusun yüzde 4,2'sine karşılık gelen 3,5 milyon kişiyi yoksulluk eşiğinin üzerine taşımaktadır. Bu sayı, 2014-2021 döneminde 1,5 ile 2,0 milyon arasında değişirken sonraki artış istatistiksel olarak anlamlıdır (Şekil 2.2). Bu kişilerin dörtte üçü ev sahibi olunan, kalanı ise kira ödenmeyen hanelerde yaşamaktadır. Yoksulluk eşiğine çok yakın olan gelirlerinin önemli bir bölümünü kira karşılığı oluşturmaktadır.¹¹ Öte yandan kira karşılığı yoksulluk eşiğini de yükselterek

⁸ Paylar 2019 ve 2025 anketlerine aittir ve kişi ağırlıklı toplam gelirden hesaplanmıştır. Kira karşılığının payı bütün nüfusta yüzde 7,6'dan yüzde 8'e çıkmış, gelire göre en üstteki yüzde 20'de yüzde 6,3'ten yüzde 4,7'ye inmiştir.

⁹ Bir grubun katkısı, grup içindeki tanım farkının değişiminin grubun iki yıllık ortalama nüfus payıyla çarpımı (oran etkisi) ile grubun nüfus payındaki değişimin grup içindeki tanım farkının iki yıllık ortalama nüfus payıyla çarpımının (bileşim etkisi) toplamıdır. Nüfusun yüzde 0,8'ini oluşturan lojmanda oturanlar ayrı gruptur. Aynı ayrıştırma ile bölgeler içinde fark artışına en büyük katkısı Akdeniz (0,47 puan) ve Ege (0,40 puan) yapmıştır.

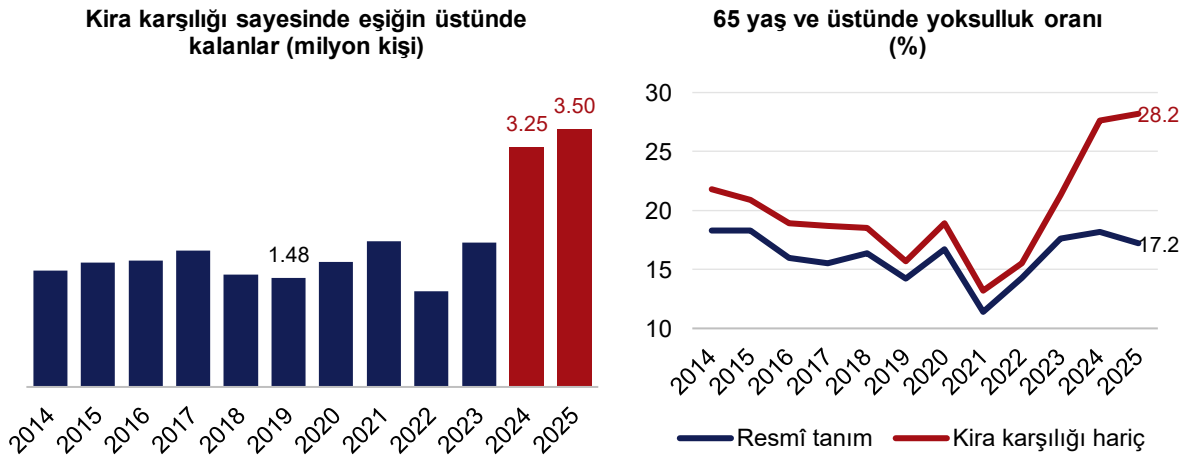
¹⁰ Kiracıların kira karşılığı hariç oranı 2019-2025 döneminde yüzde 21,3'ten yüzde 20,2'ye inmiştir. Bu düşüşün 1,00 puanı iki eşik arasındaki farkın açılmasından, 0,11 puanı kiracıların gelirindeki değişimden gelmektedir.

¹¹ 2025'te bu kesimin yüzde 74,5'i ev sahibi, yüzde 25,5'i kira ödemeyen hanelerde yaşamaktadır. Resmî tanımla gelirleri medyan olarak eşiğin 1,08 katıdır. Hane gelirlerinde kira karşılığının medyan payı yüzde 26,6'dır (2019'da yüzde 21,1).

neredeyse tamamı kiracı olan 1,4 milyon kişinin eşiğin altında kalmasına yol açmaktadır. 3,5 milyondan 1,4 milyon düştüğünde kalan 2,1 milyon kişi, iki oran arasındaki farka karşılık gelmektedir.¹²

Kira karşılığı sayesinde yoksulluk eşiğinin üzerinde kalanlar arasında 65 yaş ve üstündekilerin payı giderek artmaktadır. Bu pay, 2019'da yüzde 8,7 iken 2025'te yüzde 30,8'e yükselmiştir. Bu oran, aynı yaş grubunun toplam nüfus içindeki payının (yüzde 11) neredeyse üç katıdır. 2025'te bu yaş grubunda resmî yoksulluk oranı yüzde 17,2 iken kira karşılığı hariç tutulduğunda oran yüzde 28,2'ye çıkmaktadır. (Şekil 2.2).

Şekil 2.2. Kira karşılığı sayesinde eşiğin üstünde kalanlar ve 65 yaş ve üstünde yoksulluk, 2014-2025

Kaynak: TÜİK GYKA kesit mikro verisi, TEPAV hesaplamaları. Not: Kira karşılığı sayesinde eşiğin üstünde kalanlar, kira karşılığı hariç gelirle yoksul olup resmî tanımla yoksul olmayan kişilerdir. Kırmızı çubuklar 2014-2021 bandını aşan yıllardır. Eşik medyanın yüzde 60'ıdır. Yıllar anket yılıdır.

Kiracıların asıl yükü ise her iki tanımda da görünmemektedir; çünkü ödedikleri kira, gelirlerinden düşülmemektedir. Kira ve diğer konut giderleri gelirden düştüğünde, 2025'te yoksulluk oranı kiracılarda yüzde 37,2, ev sahiplerinde ise yüzde 20,4 olarak hesaplanmaktadır.¹³

3. MUTLAK YOKSULLUK NE ÖLÇÜDE AZALDI?

Görelî oranın 2014'ten bu yana yatay seyretmesi, yoksulların alım gücünün değişmediği anlamına gelmemektedir, çünkü görelî eşik her yıl medyan gelirle birlikte yükselmektedir. Alım gücündeki değişimi izlemek için eşiğin reel değerinin sabit tutulması gerekmektedir. Bu amaçla 2014 anketindeki yoksulluk eşiği sonraki yıllarda yalnız fiyat artışlarıyla güncellenmiştir (sabitlenmiş eşik). Bu eşiğin altında kalan nüfus 2014'te yüzde 21,8 iken 2018'de yüzde 15,9'a, 2019'da yüzde 14,8'e inmiştir (Şekil 3.1). Aynı dönemde görelî oran yatay kalmıştır.

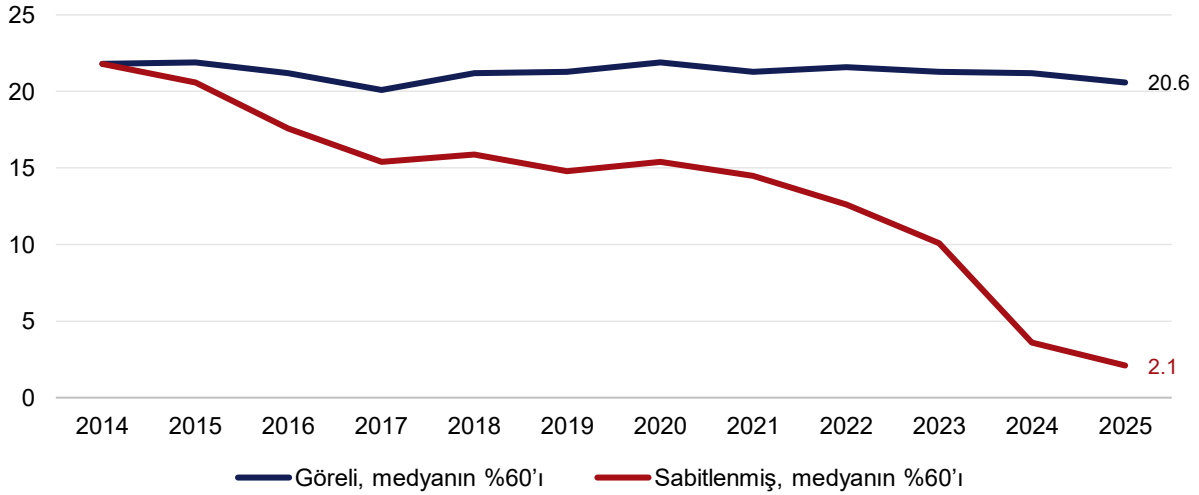
Bu düşüşün ne ölçüde ortalama gelirdeki artıştan ne ölçüde gelirin haneler arasındaki dağılımının değişmesinden kaynaklandığını belirlemek için yoksulluktaki değişim iki bileşene ayrıştırılabilmektedir. Birinci parça, bütün hanelerin geliri ortalamayla aynı oranda artsaydı yoksulluğun ne kadar düşeceğini; ikinci parça ise gelirin hanelere paylaşımındaki değişimin

¹² Net etki nüfusun yüzde 2,55'idir. 2019'da net etki 0,43 milyon kişi, yalnız resmî tanımla yoksul sayılanlar 1,05 milyon kişiydi.

¹³ Konut maliyeti sonrası gelir, hane kullanılabilir gelirinden kira karşılığı ile kira dâhil yıllık konut giderinin düşülmesiyle bulunmuş, yoksulluk eşiği bu gelirin medyanının yüzde 60'ı olarak alınmıştır. Konut yardımı gelir içinde yer aldığı için bir kez sayılmıştır.

yoksulluğu nasıl etkilediğini göstermektedir. Bu ayrıştırmaya göre ortalama gelirdeki büyüme 2014-2018 döneminde yoksulluk oranını 6,38 puan azaltmıştır. Gelirin hanelere paylaşımındaki değişim ise oranı 0,96 puan artırmıştır.¹⁴ Büyüme yoksulluğu azaltmış, ancak alt gelir gruplarının geliri ortalamadan yavaş arttığı için bu etkinin bir kısmı kaybolmuştur. Reel ortalama gelirin yalnız yüzde 2,7 arttığı 2018-2021 döneminde düşüş daha küçük kalmış, bu kez dağılımdaki iyileşme de düşüşe katkı yapmıştır.

Şekil 3.1. Sabitlenmiş eşik ve görelî eşikle yoksulluk, 2014-2025 (%)

Kaynak: TÜİK GYKA kesit mikro verisi ve TÜFE, TEPAV hesaplamaları. Not: Sabitlenmiş eşik, 2014 anketinin (gelir yılı 2013) eşiklerinin TÜFE yıllık ortalamasıyla reel olarak sabit tutulmuş hâlidir. Yıllar anket yılıdır.

Sabitlenmiş eşikle ölçülen yoksulluk son iki ankette hızla azalmış ve 2025'te yüzde 2,1'e inmiştir.¹⁵ Bu düşüş, ankette ölçülen reel gelirin 2023 ve 2024 gelir yıllarında hızla artmasından kaynaklanmaktadır. Sabitlenmiş eşik kira karşılığı hariç gelire uygulandığında da benzer bir düşüş görüldüğü için kira karşılığının bu düşüşteki payı küçüktür.¹⁶

TÜİK'in Hanehalkı Bütçe Araştırması (HBA) verisiyle ölçülen tüketime dayalı mutlak yoksulluk da 2014-2018 döneminde ve son iki yılda gelire dayalı ölçüyle aynı yönde hareket etmiştir. Bu ölçüde eşik, gıda ve zorunlu gıda dışı harcamaların asgari maliyetine dayanmaktadır ve 2024'te eşdeğer kişi başına aylık 7.113 TL'dir.¹⁷ Bu eşik altında tüketim yapan nüfusun payı 2014'te yüzde 28,1 iken 2018'de yüzde 24,2'ye inmiştir. İki ölçü sonraki yıllarda ayrılmıştır. Sabitlenmiş eşikle gelire dayalı oran düşmeye devam ederken tüketime dayalı oran 2019'da yüzde 26,4'e, 2022'de yüzde 28,6'ya yükselmiştir. Tüketime dayalı oran daha sonra 2023'te yüzde 19'a, 2024'te yüzde 12,8'e gerilemiştir.

4. ENFLASYON DAR GELİRLİLERİ VE KİRACILARI NASIL ETKİLEDİ?

Haneler aynı fiyatlarla karşılaşsa da farklı şeyler satın aldıkları için farklı enflasyon yaşamaktadır. Bu fark yoksulluk açısından önemlidir, çünkü sabitlenmiş eşik ve bazı sosyal ödemeler resmî enflasyonla güncellenmektedir. Dar gelirli hanelerin enflasyonu resmî

¹⁴ Ayrıştırma Datt ve Ravallion (1992) yöntemiyle yapılmıştır. 2014-2018 döneminde sabitlenmiş eşikle ölçülen oran 5,94 puan düşmüştür ve bu dönemde reel ortalama gelir yüzde 18,4 artmıştır. Büyüme ve dağılım bileşenlerine dağıtılmayan kalan terim eksi 0,53 puandır. 2018-2021 döneminde 1,32 puanlık düşüşün 1,04 puanı büyümeden, 0,29 puanı dağılımdaki iyileşmeden gelmiştir.

¹⁵ Sabitlenmiş eşikle oran 2022'de yüzde 12,6, 2023'te yüzde 10,1, 2024'te yüzde 3,6'dır.

¹⁶ Sabitlenmiş eşik kira karşılığı hariç gelire uygulandığında oran 2023'te yüzde 10,2, 2025'te yüzde 3,4'tür.

¹⁷ Eşik, temel ihtiyaçlar maliyeti yöntemiyle 2014 için aylık eşdeğer 707 TL olarak kurulmuş ve referans grubun harcama sepetiyle ağırlıklandırılmış fiyat endeksleriyle güncellenmiştir. HBA yılları tüketimin gerçekleştiği yıldır.

enflasyonu aştığında, resmî enflasyon kadar artan bir gelir ya da ödeme bu hanelerin alım gücünü korumaya yetmemektedir.

Resmî TÜFE'de her hanenin ağırlığı harcamasıyla orantılıdır. Harcaması yüksek hanelerin ağırlığı büyük olduğu için resmî enflasyon varlıklı hanelerin karşılaştığı fiyat artışına daha yakındır (Prais, 1959). Hane gruplarının enflasyonu, HBA'daki harcama payları ile TÜFE'nin alt endeksleri birleştirilerek TÜFE'nin hesaplanışına benzer biçimde hesaplanmıştır. Grupların enflasyon oranları, resmî TÜFE'nin aynı yöntemle yeniden hesaplanmasıyla elde edilen harcama ağırlıklı endeksle karşılaştırılmaktadır. Böylece iki endeks aynı veri ve yöntemle kurulmakta, aradaki fark yalnız harcama kalıplarından kaynaklanmaktadır. TÜİK'in yayımladığı TÜFE ise metinde genel endeks olarak anılmaktadır. Hesap, HBA kalemlerinin TÜFE kalemleriyle eşleştirilmesi ve ağırlıkların alındığı yıl gibi tercihlerin farklı birleşimleriyle tekrarlanmıştır (hesap kurguları). Bütün kurgularda yönü aynı kalan bulgular doğrudan verilmiş, yönün kurguya göre değiştiği durumlar ayrıca belirtilmiştir. Verilen aralıklar kurguların en düşük ve en yüksek değerleridir.¹⁸

2021'de harcaması en düşük yüzde 10'daki haneler ile harcama ağırlıklı endeks arasındaki farkın yönü hesap kurgusuna göre değişmektedir. Gıda ve enerji fiyatlarının hızlandığı 2022'de ise bu hanelerin enflasyonu hem varlıklı hanelerin hem de harcama ağırlıklı endeksin belirgin biçimde üzerine çıkmıştır (Şekil 4.1).¹⁹ Bu yıl en alttaki yüzde 10'un enflasyonu, harcaması en yüksek yüzde 10'ununki 8-19 puan, harcama ağırlıklı endeksi 5-12 puan aşmıştır. Genel endeks 2022'de yüzde 64,3 artarken gıda fiyatları yüzde 77,9, enerji fiyatları yüzde 104,7 artmıştır. Bu yılın hesabında gıda, en alttaki yüzde 10'un bütçesinin yüzde 48-53'ünü, harcama ağırlıklı endeksin ise yüzde 21-28'ini oluşturmaktadır. Enerjinin payı da en alttaki yüzde 10'da yüzde 9-12, harcama ağırlıklı endekste yüzde 5-6'dır. Varlıklı hanelerle arasındaki farkı gıda ve enerji, harcama ağırlıklı endeksle arasındaki farkı ise gıda ve motorlu taşıtlar büyümüştür. Harcama ağırlıklı endekste payı yüksek olan motorlu taşıtların fiyatı 2022'de yüzde 31,5 artarak genel endeksin gerisinde kalmış ve bu endeksi aşağı çekmiştir.

Bu ayrışma yoksulluk ölçümüne de yansımaktadır. Sabitlenmiş eşik resmî TÜFE yerine en alttaki yüzde 10'un enflasyonu güncellenseydi, 2022 yılının gelirini ölçen 2023 anketinde yoksulluk oranı yüzde 10,1 yerine yüzde 11,1 olurdu. Fark bütün hesap kurgularında 0,7 ile 1,2 puan arasındadır ve 0,6 ile 1,0 milyon kişiye karşılık gelmektedir.²⁰

2023-2025 döneminde farkın yönü yıldan yıla değişmiştir. 2023'te en alttaki yüzde 10'un enflasyonu harcama ağırlıklı endeksin 5,9-7,8 puan altında kalmıştır. Enerji fiyatları bu yıl yüzde 3,2 gerilemiş ve bütçesinde enerjinin payı yüksek olan bu hanelerin enflasyonunu aşağı çekmiştir. 2024'te en alttaki yüzde 10'un enflasyonu harcama ağırlıklı endeksi 0,1-4,1 puan

¹⁸ Endeksler TÜFE gibi yıllık zincirlenmiş, aralık ayında bağlanmış ve her halkada o yıldan önce yayımlanmış en güncel HBA'nın harcaması ağırlıklarıyla kurulmuştur (2021 ve 2022 halkalarında HBA 2019, 2023'te HBA 2022, 2024'te HBA 2023, 2025 ve 2026'da HBA 2024). Ağırlıklar her halkanın başındaki aralık fiyatlarına güncellenmiştir. TÜFE ikinci el otomobil fiyatını izlemediği için ana hesapta ikinci el otomobil alımı, sepetteki taşıt payını TÜFE'deki taşıt ağırlığına (yüzde 6,5-8,9) eşitleyecek ölçüde sepette tutulmuştur. Kira karşılığı sepete katılmamış, yalnız sıralamada tüketime dâhil edilmiştir. Hesap kurguları üç eşleştirme, üç ağırlık zinciri, iki sıralama ve ikinci el otomobilin üç tanımının birleşimleridir.

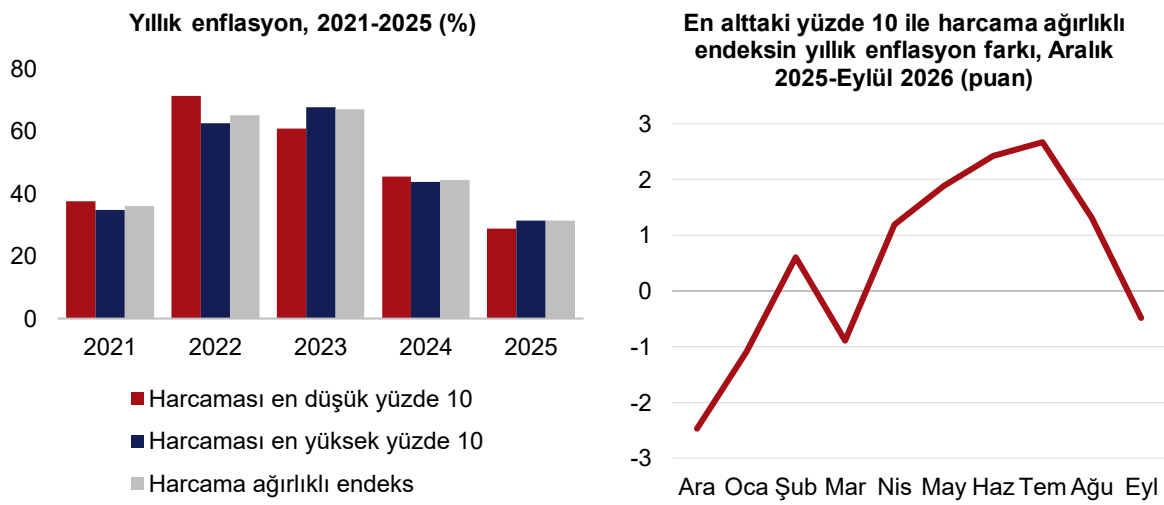
¹⁹ Haneler kişi başına düşen eşdeğer tüketimlerine göre on eşit gruba ayrılmıştır. Bir kalemin farka katkısı, en alttaki yüzde 10 ile harcama ağırlıklı endeksin o kaleme verdiği pay arasındaki farkın, kalem fiyatının endeksten ne kadar hızlı arttığıyla çarpımıdır ve katkılar farkı kalansız vermektedir. Harcama ağırlıklı endekse göre farka 2022'de gıda 2,2-4,6 puan, motorlu taşıtlar 1,0-4,9 puan, 2023'te enerji eksi 2,5 ile eksi 3,6 puan, gıda eksi 2,0 ile eksi 2,7 puan, 2024'te motorlu taşıtlar 1,5-4,9 puan, 2025'te gıda eksi 2,1 ile eksi 2,2 puan katkı yapmıştır. Harcaması en yüksek yüzde 10'a göre 2022'deki farka gıda ve enerjinin katkısı bütün kurgularda pozitifdir.

²⁰ Eşik 2021-2024 gelir yıllarında, en alttaki yüzde 10'un endeksinin harcama ağırlıklı endekse oranıyla çarpılarak güncellenmiştir. Bu oran 2022 gelir yılının ortalamasında 1,023-1,039'dur. 2020'ye kadar iki endeksin aynı seyrettiği varsayılmıştır. 2025 anketinde fark eksi 0,2 ile artı 0,1 puan arasındadır.

aşmıştır. Bu farkın başlıca kaynağı, fiyatı yüzde 14,6 artarak genel endeksin (yüzde 44,4) çok gerisinde kalan motorlu taşıtların harcama ağırlıklı endekste daha büyük yer tutmasıdır. 2025'te ise gıda fiyatlarının genel endeksten yavaş artmasıyla en alttaki yüzde 10'un enflasyonu harcama ağırlıklı endeksin 1,7-2,5 puan altında kalmıştır. Beş yılın toplamında en alttaki yüzde 10'un fiyat düzeyi, hesap kurgusuna göre harcama ağırlıklı endeksin yüzde 1,9 altı ile yüzde 2,7 üstü arasında kalmaktadır. Dar gelirli hanelerin ek yükü 2022'de yoğunlaşmış, 2024'te daha küçük ölçüde sürmüş, bu yükün bir kısmı 2023 ve 2025'te geri dönmüştür.

2026'nın büyük bölümünde fark yeniden dar gelirli hanelerin aleyhine dönmüştür. Bu hanelerin yıllık enflasyonu şubat ve nisan-temmuz döneminin her ayında harcama ağırlıklı endeksin üzerine çıkmıştır. Fark temmuzda 2,7 puandır (Şekil 4.1).²¹

Şekil 4.1. Harcama düzeyine göre yıllık enflasyon ve en alttaki yüzde 10'un 2026'daki enflasyon farkı

Kaynak: TÜİK HBA mikro verisi, TÜFE (2025=100), TEPAV hesaplamaları. Not: Yıllık enflasyon aralıktan aralığa değişimdir. Değerler ana hesaba aittir. Harcama ağırlıklı endeks, resmî TÜFE'nin aynı yöntemle yeniden hesaplanmış karşılığıdır. Ocak, Mart ve Eylül 2026'da farkın işareti hesap kurgusuna göre değişmektedir.

Harcama düzeyine göre fark yıldan yıla yön değiştirirken konut sahipliğine göre fark beş yılın toplamında büyüktür ve bütün hesap kurgularında kiracıların aleyhinedir. Kiracı hanelerde yaşayanların Aralık 2020-Aralık 2025 dönemindeki birikimli enflasyonu, hanede çocuk bulunanlarda harcama ağırlıklı endeksin 62-88 puan, çocuk bulunmayanlarda 86-108 puan üzerindedir (Şekil 4.2). Fiyatlar bu dönemde yaklaşık yedi katına çıktığı için bu puan farkı, kiracıların karşılaştığı fiyat düzeyinin beş yılın sonunda harcama ağırlıklı endeksten yüzde 9-17 yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Farkın büyük kısmı kiradan gelmektedir.²² Ev sahibi ve kira ödemeyen hanelerde çocuklu hanelerin fiyat düzeyi harcama ağırlıklı endeksin yüzde 1-4,5 altındadır, çocuksuz hanelerde ise farkın yönü hesap kurgusuna göre değişmektedir. Çocuklu haneler her iki konut sahipliği grubunda da çocuksuz hanelerden daha düşük enflasyonla karşılaşmıştır. Kiracılarda bunun nedeni kiranın çocuklu hanelerin bütçesinde

²¹ Bütün hesap kurgularında en alttaki yüzde 10 Temmuz 2026'da harcama ağırlıklı endeksin 2,4-4,7 puan üstündedir. 2026 ayları ana hesapta HBA 2024 ağırlıklarıyla, karşılaştırma için HBA 2023 ağırlıklarıyla hesaplanmıştır.

²² Kiracıların her kişiyi eşit sayan ortalamaya göre birikimli farkının bütün kurgularda en az yüzde 82'si kira kaleminden gelmektedir. Kiracı hanelerde yaşayanlar nüfusun yüzde 27-29'unu oluşturmaktadır (HBA 2022-2024). Kiracıların ödediği kira ana hesapta TÜFE'nin fiili kira endeksiyle fiyatlanmıştır. Bu endeks Aralık 2020-Aralık 2025 döneminde yüzde 1.045 artmıştır.

daha küçük yer tutması, ev sahibi ve kira ödemeyen hanelerde ise ana harcama grupları arasında fiyatı en yavaş artan giyim bu hanelerin bütçesinde daha büyük yer tutmasıdır.

Şekil 4.2. Hane tiplerine göre birikimli enflasyon, Aralık 2020-Aralık 2025 (%)

Kaynak: TÜİK HBA mikro verisi, TÜFE (2025=100), TEPAV hesaplamaları. Not: Ev sahibi ve kira ödemeyen haneler grubuna lojmanda oturanlar da dâhildir. Çocuklu hanede en az bir fert 18 yaşın altındadır. Kiracıların kirası TÜFE fiili kira endeksiyle fiyatlanmıştır.

Kiracıların yıllık enflasyonu, kira artışlarının hızlandığı 2023, 2024 ve 2025 yıllarında harcama ağırlıklı endeksin üzerine çıkmıştır. Kiralar TÜFE'nin kira endeksiyle fiyatlandığında kiracıların yıllık enflasyonu Aralık 2025'te harcama ağırlıklı endeksi 5,3-6,7 puan aşmaktadır. Yalnız yeni sözleşmeleri izleyen TCMB endeksiyle bu fark 0,9-1,6 puandır.²³ Sabitlenmiş eşik her hane tipinin kendi enflasyonu ile güncellendiğinde, kiracılarda 2025 anketindeki yoksulluk oranı bütün hesap kurgularında TÜFE ile güncellenen eşikle ölçülenden 0,1 ile 1,7 puan arasında yüksektir. Kiracılar böylece gelir tarafında kira karşılığından yararlanamamanın yanında fiyat tarafında da resmî enflasyondan daha yüksek bir enflasyonla karşılaşmaktadır.

SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

Resmî oranın son yıllardaki yatay seyri iki gelişmeyi göstermemektedir. Oturulan evin kira değerinin ölçülen gelirdeki ağırlığı artarken ev sahipleri ile kiracılar arasında bir ayrışma olmuş, reel değeri sabit tutulan eşikle ölçülen yoksulluk ise belirgin biçimde azalmıştır. TÜİK'in her bölgenin kendi eşğine dayalı olarak yayımladığı oranlar da en yoksul bölgeyi en düşük oranlı bölge olarak göstermektedir. Kiracılar konut maliyetini hem gelir hem fiyat tarafında taşımakta, dar gelirli hanelerin enflasyonu ise gıda ve enerji fiyatlarının hızlandığı 2022'de resmî enflasyonu belirgin biçimde aşmıştır. Bu tablo, iki alanda adım atılmasını gerektirmektedir. Birinci alan, kira karşılığı hariç oranı, konut maliyeti sonrası oranı ve Türkiye eşğine göre bölgesel oranları resmî oranın yanına koyacak bir resmî istatistik çerçevesidir. İkinci alan, resmî enflasyona göre güncellenen sosyal ödemelerin dar gelirli hanelerin karşılaştığı enflasyon gözetilerek izlenmesidir.

Resmî istatistik konusunda beş adım önerilmektedir. İlk adım, TÜİK'in yoksulluk bülteninde resmî oranın yanında kira karşılığı hariç oranı da kiracılık durumuna ve yaş gruplarına göre düzenli olarak vermesidir. Bu oran mevcut mikro veriyle üretilebilmektedir. Kira karşılığı sayesinde eşğin üstünde kalanların giderek artan bir kısmı 65 yaş ve üstünde olduğu için bu

²³ TCMB'nin yeni kiracı kira endeksi (EVDS'de Ocak 2018'den başlayan seri) Aralık 2020-Aralık 2025 döneminde yüzde 1.491 artmıştır ve bu endeksle kiracıların birikimli enflasyonu harcama ağırlıklı endeksten daha da fazla ayrılmaktadır. Endeks yalnız yeni sözleşmelerin kirasını ölçtüğü için, bütün kiracılara uygulandığında dönem içinde taşınmayan kiracıların kira artışını olduğundan yüksek göstermektedir. Bu endeksle bulunan değerler bu nedenle kiracı enflasyonunun üst ucu olarak okunmalıdır. Endeks 2025'te TÜFE'nin kira endeksinden yavaş arttığı için Aralık 2025'teki yıllık fark bu endeksle daha küçüktür.

oranın yaş gruplarına göre verilmesi özellikle önemlidir. İkinci adım, konut maliyeti sonrası gelirle hesaplanan oranın da aynı bültende verilmesidir. Kiracıların kira yükü iki tanımda da görünmediği için bu oran kiracılar ile ev sahipleri arasındaki farkı görünür kılacaktır.

Üçüncü adım, TÜİK'in Türkiye eşiğine göre yayımladığı bölgesel yoksul sayılarını oran olarak da vermesi ve bu oranları bölgelerin kendi eşiğine dayalı oranlarla birlikte öne çıkarmasıdır. Dördüncü adım, HBA verisiyle tüketime dayalı mutlak yoksulluk serisinin düzenli olarak yayımlanmasıdır. Beşinci adım, TÜİK'in TÜFE bülteniyle birlikte harcama düzeyine, kiracılık durumuna ve hanede çocuk bulunup bulunmamasına göre hane gruplarının enflasyon endekslerini yayımlamasıdır. Bu endeksler TÜFE alt endeksleri ve HBA harcama paylarıyla üretilmektedir. Dar gelirli hanelerin ve kiracıların enflasyonunun belirli yıllarda resmî enflasyondan belirgin biçimde ayrışması, bu endekslerin düzenli olarak izlenmesini gerektirmektedir.

Sosyal ödemelerin TÜFE'ye bağlanması bütün haneler için aynı korumayı sağlamamaktadır. Dar gelirli hanelerin enflasyonu 2022'de resmî enflasyonu belirgin biçimde, 2024'te daha küçük bir farkla aşmış, 2026'nın büyük bölümünde de yeniden resmî enflasyonun üzerine çıkmıştır. Bu nedenle ödemelerin yeterliliğinin, beşinci adımda önerilen endekslerle düzenli olarak izlenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Datt, G. ve Ravallion, M. (1992). Growth and redistribution components of changes in poverty measures: A decomposition with applications to Brazil and India in the 1980s. *Journal of Development Economics*, 38(2), 275-295.

Frick, J. R. ve Grabka, M. M. (2003). Imputed Rent and Income Inequality: A Decomposition Analysis for Great Britain, West Germany and the U.S. *Review of Income and Wealth*, 49(4), 513-537.

Prais, S. J. (1959). Whose Cost of Living? *Review of Economic Studies*, 26(2), 126-134.

Sen, A. (1983). Poor, Relatively Speaking. *Oxford Economic Papers*, 35(2), 153-169.